

О. Л. Шишкін

orcid.org/0009-0001-0760-5622

аспірант кафедри політології, соціології і культурології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Вступ. Після жаклих подій Першої та Другої світових воєн, здавалося принципово неможливим уявити, що в центрі Європи може статися повномасштабна військова агресія, яка супроводжуватиметься масованими бомбардуваннями цивільної інфраструктури, знищенням міст і сіл, а також цілеспрямованими злочинами: масовими депортаціями, викраденням дітей, тортурами, примусовою русифікацією та систематичним придушенням національної ідентичності українців. Здебільшого світ сприймав загрози Путіна як агресивну риторику, розраховану виключно на внутрішнього споживача. Проте справжня глибина катастрофи стала зрозумілою після 24 лютого 2022 року, коли повномасштабне вторгнення Росії стало екзистенційною кризою для української нації та геополітичним тектонічним зламом в архітектурі міжнародної безпеки, вибудованій після Потсдамської конференції 1945 року. Цей військово-політичний конфлікт слід розглядати не просто як територіальну суперечку чи ідеологічну війну, вмотивовану пост-імперським ресентиментом Кремля та прагненням до відновлення проєкту СРСР 2.0. Натомість, як слушно зазначають дослідники, це «геноцидна війна проти українців» (Dickinson, 2022; 2023). Головна мета агресора – заперечення суб'єктності української нації та держави, що робить його цілі геноцидальними (Snyder, 2010). Системна дегуманізація українців у російському пропагандистському просторі з 2014 року слугувала ідеологічною підготовкою до війни на знищення та фіксує цей конфлікт у вимірі ідентичності-проти-ідентичності.

В умовах тотальної екзистенційної загрози, коли ворог неприховано прагне знищити українців як націю, національна ідентичність України переживає каталітичну реконфігурацію в умовах глибокої амплітуди шоку та суспільної травми. Цей процес є глибокою драматичною рефлексією вікарності нації (переосмисленням власного минулого, страхів та ідеалів) (Browning, та ін, 2021) і детермінує консолідацію громадянської ідентичності навколо державного прапора та європейських стандартів поваги й толерантності. Ключовою відповіддю на загрозу стає радикальна суб'єктна демаркація української нації від усього російського ворожого простору. Як влучно зауважив М. Міщенко, «Ця війна допомогла українцям усвідомити себе як націю» (Центр Разумкова, 2023). З огляду на це, актуальність публікації зумовлена необхідністю науково-політологічного аналізу механізмів трансформації національної ідентичності в умовах екзистенційної кризи та її прямого відображення у формуванні державної політики. Традиційні парадигми, які ґрунтувалися на аналізі інституційного розвитку та процесах «посткомуністичної трансформації», виявляються недостатніми для пояснення такого виміру конфлікту, де ідентичність і державність стають нерозривно пов'язаними. Таким чином, стаття вносить суттєвий внесок у теорію ідентичності та міжнародних відносин через застосування нових методологічних інструментів.

Теоретико-методологічна база. Методологічна основа статті ґрунтується на засадах соціального конструювання нації, забезпечуючи глибокий теоретичний аналіз формування української ідентичності в умовах війни. Дослідження спирається на ключові парадигми, які пояснюють природу національної спільноти та роль колективних наративів. Зокрема, концепція «Уявлених спільнот» Б. Андерсона є фундаментальною (Anderson, 1991), допов-

нюючись ідеями модернізму Е. Геллнера (Gellner, 2008) та критичним поглядом Е. Гобсбаума на «Винайдення традиції» (Hobsbawm & Ranger, 1992), що дозволяє критично оцінити процеси дерусифікації та українізації. Етносимволізм Е. Сміта (Smith, 1991, 2004) слугує для аналізу реактуалізації історичних міфів. В українському контексті ці процеси доповнюються дослідженнями становлення єдиної ідентичності (Палій, 2005) та її мовного виміру (Фаріон, 2021). Дослідження також інтегрує потужний теоретичний пласт впливу колективної травми, використовуючи теорію колективної пам'яті М. Гальбвакса (Halbwachs, 1992) та концепт «Культурної травми» Дж. Александера (Alexander, 2004). Роботи А. Ассман (Assmann, 2011) та П. Новіка (Novick, 2000) дозволяють проаналізувати політизацію пам'яті. Концептуальний міст між ідентичністю та травмою будується завдяки підходам В. Сьюелла-молодшого щодо «історичної події» як радикального каталізатора змін (Sewell, 2005). Аналіз зовнішньополітичного виміру ґрунтується на працях про імперські зіткнення та історичну тяглість конфлікту (Plokhу, 2017, 2023).

Головна теза дослідження полягає у наступному: трансформація національної ідентичності України в умовах екзистенційної війни є функціональною детермінантою, яка зумовлює кардинальний перегляд як внутрішньої, так і зовнішньої державної політики, а також впливає на регіональний безпековий ландшафт.

Метою статті є аналіз чинників, механізмів та наслідків впливу реконфігурованої національної ідентичності на формування стратегічних напрямків внутрішньої та зовнішньої політики України в умовах повномасштабної війни.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: а) проаналізувати вплив екзистенційної кризи на формування громадянської ідентичності та обґрунтувати необхідність політичної демаркації від російського культурно-політичного простору; б) дослідити, як реконфігурація ідентичності позначилася на внутрішній політиці України (на прикладі законодавства про мову, про декомунізацію, про запровадження європейської традиції відзначення Дня Пам'яті та національної хвилини мовчання та ін.); в) оцінити вплив нової ідентичності на зовнішню політику (проактивна дипломатія ідентичності, просування іміджу України як мужньої нації-борця, посилення культурної присутності тощо); г) визначити, як український досвід спричинив «опосередковану деколонізацію» та перегляд ставлення до РФ у країнах Центральної та Східної Європи.

Результати дослідження. Екзистенційний характер агресії Російської Федерації, спрямованої на цілковите знищення української державності та національної ідентичності, вимагає аналізу через призму глибинних соціальних та колективно-психологічних процесів. Війна виступає каталізатором незворотних змін, формуючи нове колективне «Я» нації. Згідно з теорією культурної травми Дж. Александера (Alexander et al., 2004), масові воєнні злочини, такі як ті, що були скоєні у Бучі, Ірпені та Маріуполі, перетворюються з трагічних подій на травматичні події. Це відбувається через процес соціальної конструкції, в ході якого колектив (нація) осмислює подію як таку, що незворотно змінює його групову ідентичність і майбутнє. Таким чином, спільний досвід боротьби, втрат і опору стає потужною основою для консолідації громадянської ідентичності, відкидаючи старі, амбівалентні пост-радянські наративи.

Емпіричні дані безапеляційно підтверджують, що війна призвела до ціннісного згуртування, що сигналізує про завершення процесу формування української політичної нації:

– **Переважання національної ідентичності:** кількість тих, хто ідентифікує себе передусім як громадянин України, зростає до понад 79% (НІСД, 2023), тоді як до листопада 2021 року цей показник становив близько 62%. Одночасно відсоток тих, хто ідентифікує себе з місцем проживання (містом, селом), зменшився з 21% до 7% (НІСД, 2023). Абсолютне переважання загальнонаціональної громадянської ідентичності над місцевою та регіональною є ключовим показником сформованості політичної нації.

– **Гомогенізація соціальної близькості:** соціологічні показники свідчать про внутрішню гомогенізацію, яка долає старі регіональні розколи. Якщо у 2013 році опитувані відчували більшу соціальну близькість до громадян Росії та Білорусі, ніж до мешканців Західного регіону, то станом на травень 2023 року найбільша соціальна близькість відчувається до мешканців Києва, Центру, Півдня та Заходу (Центр Разумкова, 2023).

– **Символічна та ціннісна єдність:** 88% громадян пишуться тим, що є громадянами України (ДІФ та Центр Разумкова, 2023). Державна незалежність набула екзистенційної цінності: частка тих, хто вважає День Незалежності найбільш важливим святом, зросла з 19% у 2020 році до 63% (Центр Разумкова, 2023), а державними символами пишуться понад 70% громадян (Центр Разумкова, 2023).

Консолідована, травматично пережита ідентичність, прагнучи самовизначення, негайно вступає у діалектичний процес диференціації. Цей процес найкраще пояснюється Концепцією «Іншого» І. Б. Нойманна (Neumann, 1993; 1998), згідно з якою національна ідентичність «робиться» через протиставлення відмінному від себе «Іншому». Російська держава, зі своїми імперськими, авторитарними та шовіністичними цінностями, свідомо формує себе як екзистенційний «Інший» – антипод демократії, що прагне знищити українське «Я».

Цей процес «ідентичнісного розчленування» з боку агресора парадоксальним чином викликає протилежний ефект в Україні: прискорену радикальну суб'єктну демаркацію. Національна свідомість прагне чітко маркувати ворога як джерело екзистенційної загрози та відмежуватися від його культурно-політичного простору. Це віддзеркалення ціннісних дихотомій: Україна (свобода, справедливість, демократія, європейський вибір) проти Росії (автократія, мілітаризм, ізоляціонізм).

– **Абсолютна резистентність:** сформована ідентичність демонструє винятково високий рівень неготовності йти на поступки. 90% українців вважають неприйнятним виконання вимог Росії в обмін на припинення агресії, включаючи територіальні поступки, відмову від НАТО (73,8%) чи надання російській мові офіційного статусу (75%) (НІСД, 2023). Це є екзистенційним імперативом – неготовністю міняти державний суверенітет та цінності на мир.

– **Дієвий патріотизм:** стійкість виявляється у проактивній громадянській позиції. Частка тих, хто готовий захищати країну зі зброєю в руках, зросла з 17% (2015) до 29%, а брати участь у волонтерському русі – з 32% до 42% (Центр Разумкова, 2023). Волонтерство (46%) та використання української мови (45%) визнані основними ознаками патріотизму (НІСД, 2023).

– **Мовна ідентичність як маркер демаркації:** українська мова визнається рідною 86% і мовою повсякденного спілкування 76% (Центр Разумкова, 2023), що є найбільшими показниками за всю історію незалежності. Вона стала другою за значенням ознакою патріотизму і предметом гордості (від 86% на Заході до 64% на Сході) (Центр Разумкова, 2023).

Колективний запит українців на ціннісну та політичну демаркацію стає функціональною детермінантою внутрішньої політики держави. Законодавчі та нормативні акти, прийняті як до, так і після повномасштабного вторгнення, є прямим відображенням цього процесу, що забезпечує виконання першого завдання дослідження:

– **Геополітична та ціннісна демократія:** закріплення стратегічного курсу на членство в ЄС та НАТО у Конституції України (Закон № 2680-VIII, 2019 р.) є політичним маркером остаточного розриву з імперською зоною впливу. Цей курс легітимізований суспільством (довіра до НАТО зросла до 67%, до ЄС – до 76%, Центр Разумкова, 2022).

– **Культурна деколонізація:** закони про державну мову (№ 2704-VIII, 2019 р.) та декомунізацію (№ 317-VIII, 2015 р.) є актами внутрішньої демаркації, спрямованими на деконструкцію імперської та радянської спадщини. Це безпосередньо корелює з другою фазою російського конструювання «Іншого» – спробою асиміляції українського «Я».

– **Символічна європейська солідарність:** прийняття Закону «Про День пам'яті та перемоги над нацизмом...» (№ 3107-IX, 2023 р.) є свідомим кроком до символічної солідарності з європейською традицією вшанування пам'яті та остаточним відмежуванням від радянсько-російського мілітаристського культу «Победобесія».

– **Закріплення суб'єктності та інституалізація травматичної пам'яті:** Укази «Про Стратегію інформаційної безпеки» (№ 685/2021) та «Про загальнонаціональну хвилину мовчання...» (№ 143/2022) є механізмами державної сек'юритизації ідентичності та інституалізації травматичної пам'яті. Хвилина мовчання не лише вшановує жертв, а й щоденно відновлює колективну травму, підтримуючи необхідну консолідацію та чітко визначаючи ворога.

Описаний процес, що переводить суспільну травму в політичні рішення та стратегічні пріоритети, узагальнюється у наступній ланцюговій моделі трансформації (Див. табл.).

Таблиця

Ланцюгова модель трансформації національної ідентичності

Травма → Ідентичність (Консолідація)	Ідентичність → Інший (Диференціація)	Інший → Політика (Проекція)
Екзистенційна загроза та культурна травма прискорюють консолідацію та перетворення пасивного сприйняття себе у проактивне «Я-Нація».	Сформована громадянська ідентичність здійснює радикальну диференціацію від свого антипода. Росія свідомо маркується як екзистенційний «Інший».	Чітке визначення екзистенційного «Іншого» проєктується у сферу державної політики. Це виражається у стратегічній демаркації та ухваленні рішень, що відображають нові колективні цінності.

Таким чином, екзистенційна криза є не лише викликом, але й чинником прискореного формування національної ідентичності, яка перевела Україну у стан дієвої, згуртованої політичної нації, яка детермінує стратегічний курс держави на радикальну демаркацію від імперського впливу та демократичне оновлення.

Ця нова ідентичність демонструє чітке бачення пост-воєнного оновлення. Попри виклики війни, 66% українців переконані, що ситуація в Україні поліпшуватиметься (НІСД, 2023), і 89% планують будувати своє життя в Україні (Центр Розумкова, 2023). У суспільній думці домінує запит не просто на відновлення, а на радикальне оновлення країни – вільної, демократичної, з високим рівнем свобод, ефективним управлінням та потужною сучасною армією – гарантом безпеки в майбутньому (НІСД, 2023).

Сформована в умовах травми та чітко диференційована національна ідентичність України неминує проєктується на зовнішньополітичну арену. Ця трансформація перетворила Україну з об'єкта пострадянської геополітики на проактивного та суб'єктного гравця, який активно використовує наратив боротьби як інструмент дипломатії ідентичності. Українська зовнішня політика ґрунтується на двох взаємопов'язаних векторах: просування іміджу Нації-Борця (форпоста демократії) та глобалізація демаркації (витіснення російських імперських наративів). Проте найглибший вплив української ідентичності фіксується на рівні регіональних ідентичнісних змін, особливо у Центральній та Східній Європі (ЦСЄ).

Екзистенційна війна Росії проти України стала не лише кульмінацією імперської політики, але й каталізатором для ширших ідентичнісних процесів у регіоні. Як зазначає М. Мелксоо (Mälksoo 2022), цей конфлікт є «багатошаровим постколоніальним моментом». Для країн ЦСЄ, які мають травматичну спадщину підпорядкування Москві, повномасштабна війна стала «своєрідним моментом деколонізації».

Цей момент дозволив місцевим акторам (державам ЦСЄ) заявити про власну політичну діяльність та утвердитися як важливі гравці у європейському безпековому ландшафті. Якщо до 2022 року ці держави часто сприймалися Заходом через призму їхньої «пострадянської» ідентичності, то українська боротьба дала їм змогу переглянути власні біографічні наративи та вийти за межі цієї периферійної ролі. Ключовим механізмом, що пояснює надзвичайний зовнішньополітичний активізм країн Балтії та Польщі, є «вікарна ідентифікація» (vicarious identification), запропонована Браунінгом, Йоєннімі та Стілом (Browning, та ін. 2021). Ця концепція, що сягає корінням у психологію, стверджує, що держави можуть приймати ідентичності та історії інших як свої власні, особливо у відповідь на травми минулого та онтологічну невпевненість (відчуття, що біографічні наративи перебувають під загрозою).

У випадку країн Балтії, «невизначений суверенітет» (Klumbyte 2019) та спільна колективна травма депортацій і репресій часів СРСР («геноцид» у Литві, Голодомор в Україні) створили ідеальне підґрунтя для вікарного процесу. Український опір асоціюється з бажаними якостями – мужністю, лідерством, відданістю свободі та міжнародному праву, які є життєво необхідними для виживання малих держав. Вікарна ідентифікація вийшла за рамки простого співчуття. Вона виявляється в інтенсивних діях солідарності (рекордно висока допомога, що перевищує 0,75% ВВП), зовнішньополітичному активізмі (лобіювання санкцій, швидкого членства в ЄС/НАТО) та виразах «ми-ності» («Ваша війна – це також і наша війна») (Budrytė, 2023). Країни Балтії почали розглядати Україну не як «політикана, одержувача допомоги», а як рівноправного захисника демократії.

Вікарна ідентифікація включає практики сек'юритизації та ворожого відокремлення. У країнах Балтії це призвело до прискореної дерадянізації та дерусифікації – масове знесення пам'ятників радянської епохи (Рига, Нарва) (BBC, 2022), які стали символами російської агресії, є актом ведення війни з Росією вдома проти символів колоніального минулого (RFE/RL, 2022). Зміна назв російських культурних установ є свідомим кроком до розриву ментального та культурного зв'язку з російським світом, який сприймається як екзистенційний «Інший».

Таким чином, українська національна ідентичність і її боротьба за суб'єктність стали головним зовнішньополітичним ресурсом, який не лише забезпечив безпрецедентну підтримку, а й каталізував регіональний процес деколонізації, посиливши власну суб'єктність країн ЦСЄ та їхній статус у європейській безпековій архітектурі.

Висновки. Екзистенційний характер агресії Російської Федерації каталізував завершення процесу формування української політичної нації, перетворивши пост-радянську амбівалентність на монолітну, травматично консолідовану ідентичність. Війна, осмислена як культурна травма (Александр), призвела до радикальної суб'єктизації суспільства, про що свідчить зростання громадянської ідентифікації до понад 79% (НІСДАН, 2023) та її абсолютна резистентність. Ця стійкість проявляється у дієвому патріотизмі та відмові 90% громадян від будь-яких територіальних чи ціннісних поступок агресору (Центр Разумкова, 2023), що підкреслює екзистенційну цілісність національного «Я» у відповідь на загрозу знищення.

Сформована ідентичність, керуючись Концепцією «Іншого» (І. Нойманн), здійснила радикальну ціннісну та політичну демаркацію. Росія остаточно маркується як «антицивілізаційний Інший», що спричинило функціональну детермінацію державної політики. Цей колективний запит на розрив легітимізував ключові стратегічні кроки: конституційне закріплення курсу на ЄС/НАТО та ухвалення законодавства про культурну деколонізацію (мову, декомунізацію), яке відображає зростання гордості за українську мову до 74% (Центр Разумкова, 2023). Таким чином, трансформація ідентичності стала не просто наслідком, а головним чинником формування стратегічного вектора держави.

Проекція цієї ідентичності на зовнішньополітичну арену трансформувала Україну на проактивного суб'єктного гравця, який використовує дипломатію ідентичності. Українська боротьба стала каталізатором регіонального процесу деколонізації у Центральній та Східній Європі. Це пояснюється механізмом «вікарної ідентифікації» (Browning, та ін.,), де травматична спадщина країн Балтії та Польщі проектується на український опір, що призводить до інтенсивного зовнішньополітичного активізму, масової дерадянізації та посилення їхньої власної суб'єктності в європейській безпековій архітектурі.

Застосування цього нового теоретико-методологічного інструментарію – що поєднує концепції культурної травми (Дж. Александра), конструкції «Іншого» (І. Нойманна) та вікарної ідентифікації (К. Браунінг, П. Йоєннімі та Дж. Стіл) – відкриває можливості для глибшого аналізу нелінійності соціальних трансформацій в умовах війни. Він дозволяє точно моделювати, як колективні емоції та ідентичні кризи (внутрішні та зовнішні) безпосередньо детермінують політичні та безпекові рішення держав.

Література

- Бевз, Т. (2022). Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози. *Українознавство*, (3 (84)), 8-26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/b0ea5241-dcee-4a01-93a9-f7c1afc54373>
- Вільчинська, І. Ю. (2002). Етнічна та національна ідентичність сучасної української молоді : дис... канд. політ. наук : 23.00. 05.
- Забужко, О. (2022). *Найдовша подорож*. Київ : Комора.
- Козловець, М. А. (2009). Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. URL: https://eprints.zu.edu.ua/6217/1/kozlovez_monograf.pdf
- Міщенко, М. (2023, 20 березня). *Ця війна сприяла тому, що українці все більше усвідомлюють себе як нація* (мовою оригіналу). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsia-viina-spryalala-tomu-shcho-ukraintsi-vse-bilshe-usvidomliuiut-sebe-iak-natsiia-movoiu-oryginalu>
- Нагорна, Л. (2003). Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі. *Політичний менеджмент*. 2. С. 14-30.

- Національний інститут стратегічних досліджень. (2023, Жовтень 16). *Рівень стійкості та згуртованості громадян України (за результатами соціологічних досліджень)*. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/rivenstiykosti-ta-zhurtovanosti-hromadyan-ukrayiny-za-rezultatamy-sotsiolohichnykh>
- Палій, Г. (2005). *Становлення єдиної національної ідентичності в Україні*.
- Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2680-19#Text>
- Про День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років: Закон України від 29 трав. 2023 р. № 3107-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2023. № 73. Ст. 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3107-20#Text>
- Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
- Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України від 16 бер. 2022 р. № 143/2022. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143/2022#Text>
- Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 317-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 26. Ст. 219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>
- Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 15 жовт. 2021 р. № 685/2021. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021>
- Фаріон, І. (2021, 24 жовтня). Українськомовна ідентичність: досвід транснаціонального минулого. *Українська Світова Спільнота Діаспор*. <https://ussd.org.ua/2021/10/24/ukrayinskomovna-identychnist-dosvid-transnatsionalnogo-mynulogo/>
- Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J., & Sztompka, P. (2004). *Cultural trauma and collective identity*. Univ of California Press.
- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised ed.). Verso.
- Applebaum, A. (2017). *Red famine: Stalin's war on Ukraine*. Doubleday.
- Assmann, A. (2011). *Cultural memory and scholarly writing* (R. Stott, Trans.). University of Illinois Press.
- BBC (2022): *Estonia Begins Removing Soviet-Era War Monuments*. BBC, 16 August; <https://www.bbc.com/news/world-europe-62562909>
- Browning, C. S., Joenniemi, P. & Steele, B. J. (2021): *Vicarious Identity in International Relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Budrytė, D. (2023). A decolonising moment of sorts: The Baltic States vicarious identification with Ukraine and related domestic and foreign policy developments. *Central European Journal of International and Security Studies*, 17(4), 82–105. <https://doi.org/10.51870/YPIJ8030>
- Dickinson, P. (2022, March 23). *Vladimir Putin's Ukraine War can end in only two ways: Genocide or defeat*. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/vladimir-putins-ukraine-war-can-end-in-only-two-ways-genocide-or-defeat/>
- Dickinson, P. (2023, July 24). *Russia's aggression against Ukraine leaves no room for negotiations*. Euronews. <https://www.euronews.com/2023/07/24/russias-aggression-against-ukraine-leaves-no-room-for-negotiations>
- Gellner, E. (2008). *Nations and nationalism* (2nd ed.). Cornell University Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). University of Chicago Press.
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (1992). *The invention of tradition*. Cambridge University Press.
- Klumbyte, N. (2019): Sovereign Uncertainty and the Dangers to Liberalism at the Baltic Frontier. *Slavic Review*, 78(2), 336–346.
- Mälksoo, M. (2022): The Postcolonial Moment in Russia's War Against Ukraine. *Journal of Genocide Research*, advanced online publication 11 May, DOI: 10.1080/14623528.2022.2074947.
- Neumann, I. B. (1993). Russia as Central Europe's Constituting Other. *East European Politics and Society*, 7(2), 349–369. <http://dx.doi.org/10.1177/0888325493007002006>
- Neumann, I. B. (1998). *Uses of the Other: "The East" in European Identity Formation*. Manchester University Press.
- Novick, P. (1999). *The Holocaust in American life*. Mariner Books.
- Plokhy, S. (2017). *The gates of Europe: A history of Ukraine*. Basic Books.

- Plokhyy, S. (2023). *The Russian-Ukrainian war: The return of history*. W. W. Norton & Company.
- RFE/RL (2022a): *Latvia Demolishes Soviet Memorial in Riga, Latest to Be Dismantled across Eastern Europe*. Radio Free Europe/Radio Liberty, 25 August, <https://www.rferl.org/a/latvia-demolishes-soviet-memorial-riga-/32004611.html>
- Sewell, W. H., Jr. (2005). *Logics of history: Social theory and social transformation*. University of Chicago Press.
- Smith, A. D. (1991). *National identity*. Penguin Books.
- Smith, A. D. (2004). *Nationalism and modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. Routledge.
- Snyder, T. (2010). *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*. Basic Books.

References

- Bevz, T. (2022). Vplyv hlobalizatsii na utverdzhennia natsionalnoi identychnosti v umovakh viiny: vyklyky i zahrozy. *Ukrainoznavstvo*, (3 (84)), 8-26. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/b0ea5241-dcee-4a01-93a9-f7c1afc54373> [in Ukrainian].
- Vilchynska, I. Yu. (2002). Etnichna ta natsionalna identychnist suchasnoi ukrainskoi molodi. *dys... kand. polit. nauk*: 23.00. 05 [in Ukrainian].
- Zabuzhko, O. (2022). *Naidovsha podorozh*. Kyiv: Komora [in Ukrainian].
- Kozlovets, M. A. (2009). Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii: *monohrafiia*. URL: https://eprints.zu.edu.ua/6217/1/kozlovez_monograf.pdf [in Ukrainian].
- Mishchenko, M. (2023, 20 bereznia). *Tsia viina spryiala tomu, shcho ukraintsi vse bilshe usvidomliuiut sebe yak natsiia (movoiu oryhyinalu)*. Tsentrazumkova. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsia-viina-spryiala-tomu-shcho-ukraintsi-vse-bilshe-usvidomliuiut-sebe-iak-natsiia-movoiu-oryhyinalu> [in Ukrainian].
- Nahorna, L. (2003). Poniattia «natsionalna identychnist» i «natsionalna ideia» v ukrainskomu terminolohichnomu prostori. *Politychnyi menedzhment*. 2. S. 14-30 [in Ukrainian].
- Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (2023, Zhovten 16). *Riven stiikosti ta zghurtovanosti hromadian Ukrainy (za rezultatsy sotsiolohichnykh doslidzhen)*. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/riven-stiikosti-ta-zghurtovanosti-hromadyan-ukrayiny-za-rezultatsy-sotsiolohichnykh> [in Ukrainian].
- Palii, H. (2005). *Stanovlennia yedynoi natsionalnoi identychnosti v Ukraini*. [in Ukrainian].
- Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnogo chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantynchoho dohovoru): Zakon Ukrainy vid 7 liut. 2019 r. № 2680-VIII. *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2680-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro Den pamiaty ta peremohy nad natsyzmom u Druhii svitovii viini 1939–1945 rokiv: Zakon Ukrainy vid 29 trav. 2023 r. № 3107-IX. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2023. № 73. St. 258. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3107-20#Text> [in Ukrainian].
- Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi: Zakon Ukrainy vid 25 kvit. 2019 r. № 2704-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2019. № 21. St. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro zahalnonatsionalnu khvylynu movchannia za zahyblymy vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16 ber. 2022 r. № 143/2022. *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143/2022#Text> [in Ukrainian].
- Pro zasudzhennia komunistychnoho ta natsional-sotsialistychnoho (natsystskoho) totalitarnykh rezhymiv v Ukraini ta zaboronu propahandy yikhnoi symvoliky: Zakon Ukrainy vid 9 kvit. 2015 r. № 317-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2015. № 26. St. 219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 cherv. 2018 r. № 2469-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2018. № 31. St. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 zhovtnia 2021 roku «Pro Stratehiu informatsiinoi bezpeky»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 15 zhovt. 2021 r. № 685/2021. *Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021> [in Ukrainian].
- Farion, I. (2021, 24 zhovtnia). *Ukrainskomovna identychnist: dosvid transnatsionalnoho mynuloho*. Ukrainska Svitova Spilka Diiaspor. <https://ussd.org.ua/2021/10/24/ukrayinskomovna-identychnist-dosvid-transnatsionalnoho-mynuloho/> [in Ukrainian].
- Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N. J., & Sztompka, P. (2004). *Cultural trauma and collective identity*. Univ of California Press.
- Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised ed.). Verso.
- Applebaum, A. (2017). *Red famine: Stalins war on Ukraine*. Doubleday.

- Assmann, A. (2011). *Cultural memory and scholarly writing* (R. Stott, Trans.). University of Illinois Press.
- BBC (2022): *Estonia Begins Removing Soviet-Era War Monuments*. BBC, 16 August,: <https://www.bbc.com/news/world-europe-62562909>
- Browning, C. S., Joenniemi, P. & Steele, B. J. (2021): *Vicarious Identity in International Relations*. Oxford : Oxford University Press.
- Budrytė, D. (2023). A decolonising moment of sorts: The Baltic States vicarious identification with Ukraine and related domestic and foreign policy developments. *Central European Journal of International and Security Studies*, 17(4), 82–105. <https://doi.org/10.51870/YPIJ8030>
- Dickinson, P. (2022, March 23). *Vladimir Putins Ukraine War can end in only two ways: Genocide or defeat*. Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/vladimir-putins-ukraine-war-can-end-in-only-two-ways-genocide-or-defeat/>
- Dickinson, P. (2023, July 24). *Russias aggression against Ukraine leaves no room for negotiations*. Euronews. <https://www.euronews.com/2023/07/24/russias-aggression-against-ukraine-leaves-no-room-for-negotiations>
- Gellner, E. (2008). *Nations and nationalism* (2nd ed.). Cornell University Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). University of Chicago Press.
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (1992). *The invention of tradition*. Cambridge University Press.
- Klumbyte, N. (2019): Sovereign Uncertainty and the Dangers to Liberalism at the Baltic Frontier. *Slavic Review*, 78(2), 336-346.
- Mälksoo, M. (2022): The Postcolonial Moment in Russias War Against Ukraine. *Journal of Genocide Research*, advanced online publication 11 May, DOI: 10.1080/14623528.2022.2074947 .
- Neumann, I. B. (1993). Russia as Central Europes Constituting Other. *East European Politics and Society*, 7(2), 349–369. <http://dx.doi.org/10.1177/0888325493007002006>
- Neumann, I. B. (1998). *Uses of the Other: "The East" in European Identity Formation*. Manchester University Press.
- Novick, P. (1999). *The Holocaust in American life*. Mariner Books.
- Plochy, S. (2017). *The gates of Europe: A history of Ukraine*. Basic Books.
- Plochy, S. (2023). *The Russian-Ukrainian war: The return of history*. W. W. Norton & Company.
- RFE/RL (2022a): *Latvia Demolishes Soviet Memorial in Riga, Latest to Be Dismantled across Eastern Europe*. Radio Free Europe/Radio Liberty, 25 August, <https://www.rferl.org/a/latvia-demolishes-soviet-memorial-riga-/32004611.html>
- Sewell, W. H., Jr. (2005). *Logics of history: Social theory and social transformation*. University of Chicago Press.
- Smith, A. D. (1991). *National identity*. Penguin Books.
- Smith, A. D. (2004). *Nationalism and modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. Routledge.
- Snyder, T. (2010). *Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin*. Basic Books.

Анотація

Шишкін О. Л. Конструювання національної ідентичності в умовах війни: чинники формування внутрішньої та зовнішньої політики України. – Стаття.

Стаття пропонує комплексний політологічний аналіз каталітичної реконфігурації національної ідентичності України в умовах повномасштабної, екзистенційної агресії РФ. Дослідження обґрунтовує, що військово-політичний конфлікт, який слід розглядати як геноцидну війну проти української суб'єктності, став функціональною детермінантою кардинального перегляду внутрішньої та зовнішньої державної політики. Актуальність зумовлена необхідністю застосування нових теоретичних парадигм, оскільки традиційний інституційний аналіз нездатний пояснити, як у кризовий період ідентичність і державність стають нерозривно пов'язаними, а виживання нації залежить від швидкості ідентичної демаркації. Методологічна база поєднує концепції «Культурної травми» Дж. Александера (Alexander et al., 2004) для пояснення консолідації, Концепцію «Іншого» І. Б. Нойманна (Neumann, 1993) для аналізу ціннісної демаркації та механізм «вікарної ідентифікації» (К. Браунінг, М. Йоєннімі та Дж. Стіл) для оцінки регіонального впливу. Емпірична база включає дані провідних українських соціологічних центрів (НІС, 2023; Центр Разумкова, 2023), що підтверджують масштабність змін. Головна теза: трансформація ідентичності є функціональною детермінантою, що зумовлює стратегічний курс держави.

Основні результати: а) Внутрішня Політика: війна каталізувала завершення формування політичної нації: частка громадянської ідентифікації зросла до понад 79%. Сформована травматично консолідована ідентичність демонструє абсолютну резистентність до агресора, що виражається у відмові 90% громадян від будь-яких поступок РФ. Колективний запит на демаркацію став основою для ключових законодавчих актів: конституційне закріплення курсу на ЄС/НАТО та культурна деколонізація (мова, декомунізація), остаточно маркуючи Росію як «антицивілізаційний Інший». б) Зовнішня Політика:

Ідентичність України трансформувала її на проактивного суб'єктного гравця, який використовує дипломатію ідентичності. Українська боротьба стала каталізатором регіональної деколонізації у ЦСЄ. Це пояснюється «вікарною ідентифікацією» країн Балтії, що призвело до їхнього інтенсивного зовнішньополітичного активізму, масової державізації та посилення власної суб'єктності в європейській безпековій архітектурі.

Екзистенційна криза є чинником прискореного формування консолідованої, ціннісно орієнтованої ідентичності, яка детермінує стратегічний курс держави на радикальну демаркацію та демократичне оновлення. Застосування цього нового теоретико-методологічного інструментарію відкриває можливості для глибшого аналізу нелінійності соціальних трансформацій, моделюючи, як колективні емоції безпосередньо детермінують політичні рішення.

Ключові слова: національна ідентичність, культурна травма, екзистенційна війна, вікарна ідентифікація, геноцидна війна.

Summary

Shyshkin O. L. The construction of national identity under war conditions: factors in the formation of Ukraine's domestic and foreign policy. – Article.

The article offers a comprehensive political science analysis of the catalytic reconfiguration of Ukraine's national identity in the conditions of full-scale, existential aggression of the Russian Federation. The study argues that the military-political conflict, which should be considered as a genocidal war against Ukrainian statehood and subjectivity, has become a functional determinant of a radical revision of domestic and foreign state policy. The relevance stems from the need to apply new theoretical paradigms, since traditional institutional analysis is unable to explain how identity and statehood become inextricably linked in a crisis period, and the survival of a nation depends on the speed of identity-based demarcation. The methodological base combines the concepts of "Cultural Trauma" by J. Alexander (Alexander et al., 2004) to explain consolidation, the "Other" Concept by I. B. Neumann (Neumann, 1993) to analyze value demarcation, and the mechanism of "vicarious identification" (K. Browning, P. Joenniemi and J. Steele) for regional impact assessment. The empirical base includes data from leading Ukrainian sociological centers (NISD, 2023; Razumkov Center, 2023) confirming the magnitude of the changes. The main thesis: the transformation of identity is a functional determinant that determines the strategic course of the state. Main results: (a) Internal Politics: the war catalyzed the completion of the formation of a political nation: the share of civic identification increased to more than 79%. The formed traumatically consolidated identity demonstrates absolute resistance to the aggressor, which is expressed in the refusal of 90% of citizens to make any concessions to the Russian Federation. The collective demand for demarcation became the basis for key legislative acts: the constitutional consolidation of the EU/NATO course and cultural decolonization (language, decommunization), finally marking Russia as the «anti-civilization Other». b) Foreign Policy: Ukraine's identity transformed it into a proactive subjective actor who uses identity diplomacy. The Ukrainian struggle became a catalyst for regional decolonization in the CEE. This is explained by the "vicarious identification" of the Baltic countries, which led to their intense foreign policy activism, mass de-Sovietization, and strengthening of their own subjectivity in the European security architecture.

The existential crisis is a factor in the accelerated formation of a consolidated, value-driven identity that determines the strategic course of the state towards radical demarcation and democratic renewal. The application of this new theoretical-methodological toolkit opens up opportunities for a deeper analysis of the non-linearity of social transformations, modeling how collective emotions directly determine political decisions.

Key words: national identity, cultural trauma, existential war, vicarious identification, genocidal war.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.10.2025

Дата публікації: 21.11.2025